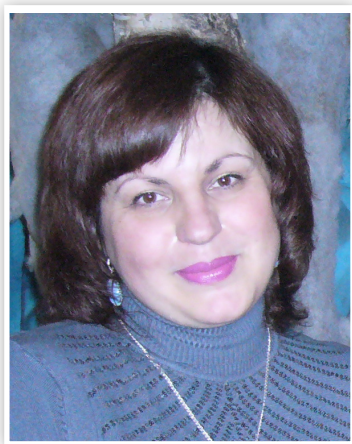

8. АНАЛІТИКА

Людмила Йосипівна Петришин,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки
ТНПУ імені Володимира Гнатюка;
докторант Луганського
національного університету ім. Тараса Шевченка,
м. Луганськ, Україна.

УДК 37.036+37.013.42

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У КОНТЕКСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

В статті на основі проведеного теоретико-методического аналізу проблеми дослідження розглянуто категорію «технологія» як базове поняття нашого дослідження; представлено аналіз технологічного компонента формування креативності майбутніх соціальних педагогів; розглянуто авторську модульно-розвиваючу технологію «креативізації людини», що базується на креативному підході до навчально-виховної діяльності в процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів і складається з трьох блоків: інформаційно-теоретичного, творчого реконструктивного, креативно-репрезентативного.

Ключові слова: формування, творчість, креативність, технологія, процес формування креативності, майбутні соціальні педагоги, професійна підготовка.

In this article the problem of investigation of the category "technology" based on the theoretical and methodological analysis is revealed. The notion "technology" is the basic concept of our investigation; the analysis of technological component used in the process of creativity formation of future social teachers is presented; the authors module-developing technology of "creativization of the person" based on creative approach to educational-teaching activity in the process of professional training of future social teachers consisting from three blocks is reviewed. These blocks are: information-theoretical, creative - reconstructive, creative -representative.

Key words: formation, creation, creativity, technology, creativity forming component, future social teachers, professional training.

Сучасний стан розвитку суспільства в Україні вимагає від професійної освіти творчої зорієнтованості навчально-виховного процесу, певної новизни, яка сприятиме формуванню креативної особистості, здатної до креативної діяльності та творчого пошуку в професійній сфері. Поряд із цим метою сучасної освіти є формування конкурентоспроможного фахівця своєї сфери, здатного втілювати креативний та інноваційний складники в професійній діяльності. Тому однією з вимог до реалізації окресленої мети є запровадження в навчальний процес креативного підходу та педагогічних технологій, що регламентуватимуть формування креативної особистості в процесі фахової підготовки.

Під час організації педагогічного процесу, спрямованого на формування креативної особистості майбутнього соціального педагога (МСП), потрібно

переосмислити та видозмінити зміст професійної підготовки. Окрім цього, доцільно змінити всі складники, що визначають стан навчально-виховного простору ВНЗ, а також означити конкретні форми та методи його організації, створити відповідну навчально-матеріальну базу, тобто адаптувати педагогічні технології до процесу формування креативності МСП, що дасть змогу найбільш ефективно реалізувати поставлені завдання під час об'єкт-суб'єктної взаємодії МСП, викладачів та науково-педагогічних працівників ВНЗ.

Досягнення єдиного синтезованого визначення педагогічної технології креативного формування особистості потребує аналізу змісту понять «технологія», «технологізація», «педагогічна технологія» як основи компонента системи формування креативності майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної освіти.

У теорії наукових досліджень категорію «технологія» трактують як сукупність прийомів і способів отримання, оброблення чи перероблення певних процесів, а в короткому тлумачному словнику української мови В. Гринчишина це поняття визначено як науку про перероблення й оброблення матеріалів; навчальний предмет, що подає усі знання; сукупність прийомів, застосованих у різних видах діяльності [4, 268]. З огляду на це, ми можемо стверджувати, що термін «технологія» використовують в усіх наукових галузях життєдіяльності та життєтворчості особистості, зокрема й педагогічній.

Аналіз категорії «технологія» дає підстави стверджувати, що спершу вона асоціювалась із виробничою сферою людської діяльності, а нині є основним предметом психолого-педагогічних досліджень. У педагогічній науці поширення поняття «технологія» пов'язують із реорганізацією процесу освіти та використанням інноваційних підходів у навчально-виховній діяльності й водночас визначають низку причин, за яких використання цієї категорії є необхідним. З-поміж них можемо виокремити такі *причини*: акумулювання наукових результатів, різносторонність завдань, що постають перед освітніми установами та вимагають розвитку теоретичних досліджень; багатоаспектне використання в освітньому процесі інформаційних, інтерактивних, інноваційних, креативних технологій, які змінюють класично-традиційний спосіб навчання й виховання; актуальне опрацювання питань технологічного забезпечення навчально-виховного процесу.

Оскільки формування креативності майбутніх соціальних педагогів у фаховій підготовці ми розглядаємо як педагогічну систему, то, з огляду на вказані причини, використання технологій в освітньому процесі, ефективність функціонування нашої системи забезпечать педагогічні технології. Таким чином, звернемо увагу на теоретичний аспект категорій «педагогічна технологія» та «технологічність педагогічного процесу» в науковій теорії.

Поняття «педагогічна технологія» трактувалося в науці неоднозначно, зокрема як: певний процес; впорядкованість операцій, процедур, дій; система прийомів, форм і методів, які об'єднані цілями й завданнями; моделювання змісту освіти; системний метод; проект педагогічної системи та частина педагогічної науки [5; 6; 7; 8; 9; 10]. Однак всі ці трактування були об'єднані єдиною умовою – рівнем та якістю підготовки фахівців будь-якого напрямку діяльності.

На нашу думку, найбільш вдало характеризує суть поняття «педагогічна технологія» визначення М. Кларіна, що є певним узагальненням визначень, які запропонували різні автори. Зокрема, науковець наголошує на тому, що педагогічна технологія вирізняється системною сукупністю і порядком функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, що використовуються для досягнення педагогічних цілей [3].

Зазначимо, що педагогічна технологія є певним рівнем розвитку освітнього процесу й забезпечує

його технологічність, тому технологізацію педагогічного процесу в науковій теорії трактують як процес, що охоплює всі основні види діяльності науково-педагогічних працівників, планування й здійснення підготовки фахівців певної сфери.

Реалізація педагогічних технологій відбувається на основі таких показників: принципи навчання (інтенсивності, модульності, індивідуалізації); форми і методи навчання (імітаційні, неімітаційні, інтерактивні, неінтерактивні, дослідницько-евристичні, моделювання, проектування, ділові та рольові ігри); засоби та ресурси (словесні, візуальні, аудіовізуальні, мультимедійні; нормативні, навчально-методичні, інформаційні); методи контролю за результатом освітньої діяльності (оцінка результатів, теоретичних та практичних знань), які зумовлюють висновок про те, що технологічний компонент системи формування креативності майбутніх соціальних педагогів є педагогічним процесом.

Розглядаючи педагогічну технологію як основу педагогічного процесу формування креативності майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ, ми виокремили такі конкретизовані в сучасній науковій теорії та практиці компоненти педагогічної технології: наукова база педагогічної технології; мета, цілі та зміст як основа педагогічної технології; форми, методи управління навчально-виховним процесом та його організація як процесуальна основа педагогічної технології; професійна основа, що ґрунтується на відтворенні спроектованої педагогічної технології та залежить від рівня педагогічної діяльності викладачів; діагностика навчального процесу, тобто оцінка діяльності як об'єктів, так і суб'єктів педагогічного процесу в зіставленні з метою та завданнями педагогічної технології [1; 2].

У педагогічній практиці встановлено, що метою педагогічної технології здебільшого є організація навчально-виховного процесу, тому в описі педагогічних технологій, спрямованих на формування креативності майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки, ми надаємо пріоритет творчій організації навчально-виховного процесу як упорядкованій єдності дій, спрямованих на формування креативної особистості МСП.

Розгляд основних критеріїв побудови педагогічної системи та характеристика її компонентів, визначення мети надає нам підстави стверджувати, що *педагогічна технологія – взаємопов'язана сукупність форм, методів, засобів та ресурсів навчально-виховного процесу, об'єднаних єдиною метою, цілями та завданнями, які в змістовому аспекті зорієнтовані на формування креативності майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки*.

У процесі конструювання технологічного компонента ми розробили *вимоги до педагогічних технологій, згідно з якими вони повинні мати такий зорієнтований зміст: розвинути у студентів – майбутніх соціальних педагогів – креативне мислення та навички його використання; прищепити майбутнім соціальним педагогам бажання здобути знання про креативність як особистісно професійну властивість;*

розвинути бажання в МСП творчого самовираження та самореалізації; сприяти розвитку мотивації до оволодіння креативними вміннями та навичками; формувати в майбутніх фахівців соціальної сфери креативну позицію та готовність до креативної соціально-педагогічної діяльності; сприяти підготовці майбутніх соціальних педагогів до реалізації креативної компетентності в професійній діяльності.

Зазначимо, що новизна дослідження полягає в інтерпретації, трансформації, адаптації та утворенні певної синтенції уже досліджених у педагогічній науці технологій крізь призму формування в майбутніх соціальних педагогів креативності в процесі фахової підготовки у ВНЗ, що у нашому дослідженні ми трактуємо як технологію «креативізації особистості», яка базується на креативному підході до навчально-виховної діяльності у фаховій підготовці майбутніх соціальних педагогів.

Креативний підхід до навчання забезпечуватиме використання в навчальному процесі адаптованих креативних технік, методик, технологій, які сприятимуть відходу від усталених штампів, стандартів, а також засвоєнню певних професійних знань, норм, правил, інструкцій. Цей підхід забезпечить можливість реалізувати креативну технологію під час підготовки бакалаврів, спеціалістів та магістрів із фаху «Соціальна педагогіка». Водночас варто наголосити, що реалізація креативного підходу в процесі технологізації навчання майбутніх соціальних педагогів впливає на результативність формування креативної особистості МСП під час фахової підготовки. Зазначимо, що використання креативного підходу в навчанні майбутніх соціальних педагогів передбачатиме певне структурування навчального матеріалу, оскільки формування креативного фахівця відбувається в тісному взаємозв'язку з самоактуалізацією та саморозвитком особистості, формуванням креативного мислення, поглибленням креативних знань, виробленням креативних умінь і навичок.

Отже, креативний підхід слугуватиме основою, на якій ґрунтуватиметься технологія креативізації особистості. Окрім того, цей підхід сприятиме реалізації таких факторів: формуванню навчальних цілей і завдань з урахуванням природних задатків особистості; позитивній об'єкт-суб'єктній взаємодії та виокремленню з навчального матеріалу особистісно значимих елементів, які стимулюватимуть креативне мислення студентів; регламентуванню авторської креативної позиції щодо розв'язання завдань; формуванню позитивного досвіду в реалізації креативних ідей у професійній, соціально-педагогічній сферах діяльності МСП; визначенню важливих концептуальних ідей технології креативізації особистості МСП в педагогічній системі формування креативності.

Формування креативності студентів у розробленій технології складатиметься з трьох алгоритмічних блоків: інформаційно-теоретичного; творчо-реконструктивного; креативно-репрезентативного.

Кожен із означених блоків патронує певний етап навчально-виховного процесу, має свою означену

мету й завдання та здійснюється за допомогою певних форм, методів, засобів та ресурсів.

1. *Інформаційно-теоретичний блок* є підготовчим етапом до формування креативної особистості майбутніх соціальних педагогів і ґрунтується на використанні для студентів першого та четвертого курсів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр соціальної педагогіки» адаптованих проблемних лекцій, лекцій продукування креативних ідей, семінарів-дискусій, семінарів-бесід, практичних занять, що базуються на використанні ігор-стратегій та упровадженні в навчальний процес креативних задач та технік. *Мета* цього блоку полягає в самоактуалізації, саморозвитку природних креативних здібностей, креативного мислення особистості майбутнього соціального педагога, що слугуватиме основою формування креативності фахівця соціальної сфери. *Завдання* інформаційно-теоретичного блоку полягають у наданні знань про особливості творчої діяльності соціального педагога, визначенні рівнів креативного потенціалу студентів.

2. *Творчо-реконструктивний блок* передбачає накопичення креативних знань, розвиток креативних здібностей майбутнього соціального педагога та ґрунтується на використанні в навчально-виховному процесі студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст соціальної педагогіки» інтерпретованих лекцій-майстерень, семінарів-тренінгів, семінарів вирішення проблемних задач, практичних занять, спрямованих на використання арт-технологій та упровадження креативних тренінгів, що формуватимуть креативні знання та здібності, допоможуть реконструювати особистість майбутнього фахівця соціальної сфери в креативно-інноваційному напрямі за допомогою креативного підходу до навчання. *Метою* цього блоку є активне використання арт-технологій та креативних методик тренінгового характеру в навчально-виховній діяльності МСП, їх комбінування, моделювання та реалізація під час навчальної діяльності об'єктів педагогічної системи та реконструювання особистості МСП в напрямі креативності. *Завданнями* цього блоку є формування об'єкта педагогічної системи як творчого інтелектуала, здатного до креативної діяльності, уведення креативних методик та тренінгів, які спонукатимуть до креативної дії в сфері професійної діяльності, що зумовить результат – стійкі креативні вміння й навички.

3. *Креативно-репрезентативний блок* зорієнтований на формування креативних умінь і навичок, креативної компетентності майбутнього соціального педагога під час навчання за кваліфікаційним рівнем «магістр». Цей блок ґрунтується на використанні синтезованих інтерактивних лекцій, лекцій-прес-конференцій, кейс-семінарів, семінарів-сценаріїв, які ми розробили, практичних занять, спрямованих на використання проектних технологій та креативних методик і технологій, що забезпечуватимуть формування цілісної креативної особистості – соціального педагога, здатного до креативної професійної дії. *Мета* цього блоку полягає в закріпленні в майбутніх соціальних педагогів креативних умінь і навичок, що є

основою креативної компетенції майбутнього фахівця, яку соціальний педагог використовуватиме в професійній діяльності. Важливим у цьому блоці є вирішення дидактично методичних завдань, що полягають у формуванні переконань щодо необхідності креативної соціально-педагогічної діяльності, оволодінні креативними вміннями та навичками в науково-дослідній та практичній роботі МСП у ВНЗ, самоактуалізації креативної діяльності, активізації застосування креативної компетентності в соціально-педагогічній сфері.

Окрім цього, розроблена технологія базується на тісному взаємозв'язку усіх адаптованих форм та методів, системному використанні креативних задач, креативних технік, креативних методик та тренінгів, які сприятимуть послідовному розвитку та формуванню креативного мислення, знань, здібностей, умінь і навичок. *Загальною метою* пропонованої технології є реалізація модульно-розвивальної технології навчання, що спрямована на формування креативної особистості майбутнього соціального педагога; реалізацію творчої спрямованості особистості; формування креативного мислення, умінь і навичок майбутнього фахівця соціальної сфери. Мета технології реалізується за допомогою системи таких завдань: забезпечення умов для самоактуалізації та самореалізації особистості, використовуючи сучасні форми та методи навчання; забезпечення реалізації креативного потенціалу та креативних здібностей; забезпечення можливості оволодіння студентами креативними знаннями, вміннями та навичками.

Означені мета та завдання технології надають нам змогу визначити *новизну* запропонованої технології, яка полягає в інтерпретації уже відомих у науковій теорії та практиці технологій та практичній адаптації креативних задач, технік, тренінгів та методик, спрямованих на формування креативності майбутніх соціальних педагогів у фаховій підготовці.

Таким чином, теоретико-методична адаптація, імпровізація та розроблення педагогічних технологій як складника технологічного компонента педагогічної системи формування креативності майбутніх соціальних педагогів у процесі фахової підготовки зумовлює такі висновки:

- Аналіз основних критеріїв побудови педагогічної системи та характеристика її компонентів надали нам змогу подати систематизоване визначення педагогічної технології креативного формування особистості, яку ми визначили як взаємопов'язану сукупність форм, методів, засобів та ресурсів навчально-виховного процесу, об'єднаних єдиною метою, цілями та завданнями, що в змістовому аспекті зорієнтовані на формування креативності майбутніх соціальних педагогів у фаховій підготовці.

- У процесі формування креативності майбутніх соціальних педагогів необхідно використовувати адаптовані креативні задачі, техніки, тренінги та методики, які використано в розробленій авторській модульно-розвивальній технології «креативізації особистості», що базується на креативному підході до

навчально-виховної діяльності в процесі фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів та складається із трьох блоків: інформаційно-теоретичного, творчо-реконструктивного, креативно-репрезентативного. Загальною метою пропонованої технології є організація навчально-виховної діяльності ВНЗ, спрямована на формування креативної особистості майбутнього соціального педагога; реалізацію творчої спрямованості особистості; формування креативного мислення, умінь і навичок майбутнього фахівця соціальної сфери. Мета технології реалізується за допомогою системи завдань, необхідних для її реалізації, зокрема забезпечення умов для самоактуалізації та самореалізації особистості, використовуючи сучасні форми та методи навчання; реалізація креативного потенціалу та креативних здібностей у навчально-виховній діяльності; оволодіння студентами креативними знаннями, вміннями та навичками.

Використані літературні джерела

1. *Бондарькова А.* Креативная педагогическая технология в условиях ДО / А. Бондарькова // Высш. образование в России. – 2007. – № 2. – С. 120–124.

2. *Гончаренко С. У.* Методологічні характеристики педагогічних досліджень / С. У. Гончаренко // Вісник АПН України. – 1993. – № 1. – С. 11–23.

3. *Кларін М. В.* Педагогічна технологія у навчальному процесі. Аналіз зарубіжного досвіду / М. В. Кларін. – М.: Знание, 1989. – 80 с.

4. *Короткий тлумачний словник української мови* / Уклад. Д. Г. Гринчишин, Л. Л. Гуменська, В. Л. Карпова. – К.: Рад. шк., 1978. – 296 с.

5. *Пащенко С. Ю.* Підготовка соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнівської молоді: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / С. Ю. Пащенко. – Запоріжжя, 2000. – 176 с.

6. *Салата О. О.* Проектно-дослідницька технологія в освітньому процесі вищого навчального закладу / О. О. Салата; М-во освіти і науки України; Наук.-метод. центр. вищої освіти // Пробл. освіти: наук.-метод. зб. – К., 2005. – Вип. 41. – С. 141–148.

7. *Самохин В. Ф.* Педагогические инновации в системе профессионального образования: цели и сущность / В. Ф. Самохин, В. П. Чернодес // Инновации в образовании. – 2006. – № 6. – С. 4–10.

8. *Селевко Г. К.* Энциклопедия образовательных технологий: В 2 т. / Г. К. Селевко. – М.: НИИ шк. технологий, 2006. – Т. 1. – 816 с.

9. *Сенько Ю. В.* Гуманитарные основы педагогического образования: курс лекций: Учеб.пособ. / Ю. В. Сенько. – М.: Академия, 2000. – 232 с.

10. *Сергеев Н. К.* Непрерывное образование: концепция и технологии учебно-научно-педагогических комплексов (Вопросы теории): Монография. – СПб.–Волгоград, 1997. – 166 с.